

INZET VAN VRIJHEIDSBEPERKENDE MAATREGELEN IN TER HEIDE

1. Inleiding

Ter Heide staat al ruim 48 jaar in voor de ondersteuning en begeleiding van kinderen en volwassenen met een matig, ernstig meervoudige of diep verstandelijke beperking. Vanuit verschillende perspectieven verdient **het begrip ‘vrijheidsbeperking’** binnen de zorg aan deze doelgroep de nodige aandacht.

Ten eerste behoort Ter Heide (wat de zorg aan minderjarigen betreft) tot de grote koepel van de Integrale Jeugdhulpverlening die alle jeugdhulpverlening in Vlaanderen overkoepelt. Binnen het decreet ‘Rechtspositie van de minderjarige’ worden er richtlijnen aangegeven in functie van de rechten en plichten van de minderjarige gebruiker of zijn wettelijke vertegenwoordiger.

Deze hebben, hoewel niet sectorspecifiek, ook hun vertaling gekregen in aanbevelingen naar het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen (checklist ‘Kinderrechtencommissariaat’).

Het onderstaande document is gedeeltelijk het resultaat van een toetsing van de hedendaagse praktijk binnen Ter Heide aan die aanbevelingen, maar ook uitgebreid naar onze doelgroep volwassenen.

Ten tweede vangt Ter Heide mensen op die door de ernst van hun verstandelijke beperkingen niet zelfstandig kunnen instaan voor **het behoud van hun eigen veiligheid en gezondheid**. Ze zijn hiervoor dikwijls afhankelijk van gespecialiseerde teams met specifieke kennis en vaardigheden en van een aangepaste infrastructuur. Het inzetten van bepaalde maatregelen in functie van de veiligheid en de bescherming van de gezondheid van onze bewoners, is op Ter Heide een routine geworden die tot de dagdagelijkse zorg is gaan behoren. Ook hierin moeten de rechten en plichten van onze gebruikers en hun wettelijke vertegenwoordigers erkend worden en is het bijgevolg nodig hierover een aantal afspraken te maken.

Ten derde willen we de aandacht vestigen op **een belangrijke subdoelgroep**; nl. de kinderen en volwassenen die naast hun ernstige verstandelijke beperkingen ook gedragsproblemen hebben. We bedoelen dan zowel de bewoners die af en toe wat gedragsproblemen hebben, als de bewoners met een specifieke psychische kwetsbaarheid waarbij sprake is van ernstige gedragsproblemen en/of psychische stoornissen.

Om erger te voorkomen of omwille van een therapeutische indicatie worden soms technieken toegepast waarbij de vrijheid van deze bewoners gedurende kortere of langere tijd beperkt wordt.

Ook in functie hiervan moeten er op instellingsniveau afspraken gemaakt worden zodat de rechten en plichten van deze gebruikers gevrijwaard blijven.

2. Belangrijke uitgangspunten

Elke bewoner krijgt een ondersteuning op maat

Binnen Ter Heide vertrekken we steeds vanuit een totale en persoonsgerichte benadering van elke bewoner. We proberen via onze ondersteuning voor elke bewoner de hoogst mogelijke levenskwaliteit te bereiken. We denken regelmatig en systematisch samen met de bewoner en zijn vertegenwoordiger na welke ondersteuning hij/zij nodig heeft om zich goed te voelen, gelukkig te zijn en zichzelf te kunnen ontplooien. We bekijken ook met de bewoner en zijn vertegenwoordiger hoe we deze ondersteuning het beste kunnen realiseren en spreken af hoe we deze afspraken op een systematische wijze kunnen opvolgen. We doen dit vanuit een onvoorwaardelijk respect en acceptatie van de eigenheid van elke bewoner. Elke bewoner is een unieke persoon met unieke kenmerken en eigenschappen. Dit vraagt een individuele benadering. In Ter Heide ondersteunen we personen, die door hun complexe, dikwijls meervoudige, beperkingen extra kwetsbaar zijn voor wisselende sociale

en fysieke omgevingsomstandigheden. Onze bewoners beschikken niet over de mogelijkheden om zich aan te passen aan de verwachtingen van en veranderingen in deze omgeving. Wij beschouwen het als onze opdracht om deze bewoners hierin dagelijks te ondersteunen door een aangepaste bejegening, aangepaste verwachtingen en activiteiten en infrastructuur op maat aan te bieden. De eigenheid van de psychisch kwetsbare gebruiker, het unieke van zijn/haar sterktes en zwaktes, noden en behoeften vormen het uitgangspunt voor het handelen van elke medewerker. Hoe slecht het ook met de bewoner gaat of hoe ‘zwaar’ de begeleiding het zelf ook heeft, het is belangrijk dat we de relatie met elke unieke bewoner na een moeilijk moment altijd proberen te herstellen. Toch blijft het uitgangspunt dat we onze bewoners nooit opgeven, hoe problematisch hun gedrag ook is. Het gedrag van de persoon mag je afkeuren, maar de persoon nooit. Op deze manier proberen we, op moeilijke momenten, escalatie van spanning en probleemgedrag te voorkomen. Door deze preventieve aanpak, zijn wij er van overtuigd dat wij de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen beperken tot de maatregelen die noodzakelijk zijn om de bewoner en zijn leefomgeving te beschermen.

Mogelijke preventieve maatregelen en afspraken staan beschreven in het handelingsplan. Bij sommige bewoners is een signaleringsplan (als onderdeel van de fiche verantwoord handelen) aanwezig. Adhv het signaleringsplan kan men als begeleiding het spanningsniveau van de bewoner beter inschatten en zijn eigen handelen hier beter op afstemmen zodat mogelijke maatregelen die de vrijheid van de bewoner beperken. .

Als preventie tekortschiet ...

Soms schieten preventieve maatregelen tekort en dreigen situaties te escaleren waardoor de integriteit van de bewoner, medebewoners en begeleiders ernstig bedreigd wordt. Op dat moment worden er bijkomende maatregelen ingezet om de bewoner, de medewerker en/of de omgeving te beschermen. Ook hier is het uitgangspunt dat er bij de keuze van de maatregelen vertrokken wordt van de eigenheid van elke individuele bewoner.

Daarbij wordt maximaal gekozen voor de minst ingrijpende maatregel die kan bijdragen tot herstel. Wanneer gedragsproblemen toch escaleren, proberen we zo snel en humaan mogelijk veiligheid te scheppen voor de bewoner, de medewerker en de omgeving. Al deze maatregelen worden op voorhand met de ouders en via het leefgroepsteam afgestemd. Het is ook van belang dat deze steeds kritisch worden geëvalueerd gezien de mogelijke impact ervan op het welzijn van de bewoner. Bij elke handelingsplanbespreking worden de ingezette maatregelen kritisch bekeken door de mentor van de bewoner in overleg met ouders/vertegenwoordiger.

We zien erop toe dat de ingezette maatregel in verhouding staat tot het gestelde gedrag. In het vervolg van deze nota, wordt er verder ingegaan op de verschillende principes m.b.t. het inzetten van vrijheidsbeperkende maatregelen.

3. Terminologie en visie op vrijheidsbeperkende maatregelen

Vrijheidsbeperkende maatregelen zijn alle maatregelen die een beperking van de keuzevrijheid en/of bewegingsvrijheid van de bewoner in Ter Heide betreffen. Alle maatregelen hebben altijd de doelstelling de integriteit van de bewoner zelf, zijn medebewoners, de begeleiding en de ruime omgeving te beschermen.

In Ter Heide worden verschillende vrijheidsbeperkende maatregelen ingezet:

- Afzondering al dan niet in een time-outruimte
- Fixeren van een bewoner: ruim te bekijken
- Compartimenteren van een bewoner
- Op slot doen van binnen- en buitendeuren, ramen, kasten, ...
- Het toedienen van gedragsregulerende medicatie

In de visie op vrijheidsbeperkende maatregelen in Ter Heide maken we ook een onderscheid tussen ‘**structureel beperkende**’ en ‘**situationeel beperkende**’ maatregelen.

3.1. ‘ Structureel beperkende’ maatregelen

Zoals in de inleiding op dit document al vermeld, zorgt Ter Heide voor ondersteuning en begeleiding van een groep medemensen die door een complexe meervoudige beperking niet kunnen instaan voor **het onderhoud en behoud van hun eigen gezondheid en integriteit**.

“Structureel beperkende” maatregelen kunnen we dan ook omschrijven als alle maatregelen die genomen moeten worden met als doel de bescherming van gezondheid en de integriteit van de individuele gebruiker. Het gaat vaak of bijna altijd om maatregelen die **in de vaste routine van de zorg van de individuele gebruiker** zijn opgenomen.

Deze maatregelen vertalen zich in tijdelijke of blijvende **behandelings- en begeleidingsafspraken** en staan vermeld in het individuele handelingsplan en in de fiche verantwoord handelen van de gebruiker als onderdeel van de Individuele Dienstverleningsovereenkomst. Bij de bespreking van dit handelingsplan worden deze maatregelen geëvalueerd samen met de gebruiker en zijn vertegenwoordiger. Deze maatregelen beschermen de gezondheid en de integriteit van de individuele gebruiker of de andere gebruikers maar beperken tegelijk zijn keuzevrijheid en bewegingsvrijheid (psychisch en fysiek).

Voorbeelden hiervan zijn:

- De deur van een leefruimte sluiten omdat het niet veilig is dat een gebruiker bij andere gebruikers kan komen.
- Een gebruiker gaat op vaste tijdstippen op zijn kamer rusten maar de deur wordt gesloten om een veilige situatie t.o.v. de medebewoners te creëren.
- Voor een gebruiker wordt op bepaalde momenten compartimentering ingezet: dit gaat over afgebakende ruimtes binnen de leefruimte of leefgroep apart van de andere bewoners. Het is een ruimte die de persoon niet op eigen initiatief kan verlaten.
- De buitendeur van een leefgroep sluiten omdat gebruikers anders weglopen; ze begrijpen dikwijls niet waar de materiële grenzen van hun leefgroep zich bevinden.
- Een gebruiker afzonderen in een isolatieruimte omdat hij een besmettelijke ziekte heeft.
- Een gebruiker moet altijd onder toezicht zijn van de begeleiding omdat hij zonder toezicht gevaarlijk of bedreigend gedrag kan stellen voor de andere gebruikers.
- Een gebruiker wordt 's nachts gefixeerd met onrustmateriaal opdat hij ondanks zijn overbeweeglijkheid op een veilige manier kan slapen.
- Omwille van een reële kans op levensbedreigende epilepsieaanvallen, wordt een gebruiker de hele dag opgevolgd via camerabewaking. Zo kan gepast en snel ingegrepen worden wanneer zich een aanval voordoet.
- Een gebruiker die regelmatig maar onvoorspelbaar valt door epilepsie draagt de hele dag een valhelm.
- Een gebruiker die infecterende wonden blijft openhouden wordt tijdelijk gefixeerd met polsbanden.
- Een bewoner wordt voor elke drukke situatie naar zijn kamer gebracht opdat hij ontspannen aan deze situatie kan beginnen.
- Een gebruiker krijgt op een systematische wijze gedragsregulerende medicatie toegediend om zijn prikkelgevoeligheid te verlagen.

3.2. “Situationeel beperkende” maatregelen

Zoals in de inleiding al beschreven, ondersteunt Ter Heide bewoners die naast hun ernstige verstandelijke beperkingen ook in mindere of meerdere mate gedragsproblemen stellen en psychisch kwetsbaar zijn. Bij deze bewoners worden vrijheidsbeperkende maatregelen ingezet op het moment dat het moeilijk wordt en er gedragsproblemen dreigen te ontstaan. Deze maatregelen hebben als doel om dreigende en escalerende situaties te stoppen zodat herstel naar de omgeving mogelijk is.

De afspraken met betrekking tot het inzetten van “situationele beschermende” maatregelen zijn vastgelegd in het individueel handelingsplan in de begeleidingsfiche “Verantwoord handelen”.

Deze maatregelen moeten voldoen aan **een aantal kwaliteits- en zorgvuldigheidscriteria en wettelijke vereisten.**

- Het inzetten van vrijheidsbeperkende maatregelen moet **correct en zorgzaam** gebeuren. Vrijheidsbeperkende maatregelen mogen alleen ingezet worden als (**BVR 2014 Kwaliteitsdecreet**):
  - o Het gedrag van de gebruiker risico’s inhoudt voor zijn eigen fysieke en psychische integriteit.
  - o Het gedrag van de gebruiker risico’s inhoudt voor de fysieke integriteit en psychische van andere bewoners of begeleiders.
  - o De bewoner materiaal vernielt.
 Zodra de toestand van de gebruiker doet veronderstellen dat het oorspronkelijk gesteld gedrag zal uitblijven, wordt de tijdelijke maatregel beëindigd.
- De maatregel moet in verhouding staan met de **ontwikkelingsfase** waarin de bewoner zich bevindt.
- De maatregel moet in verhouding staan met **de ernst van het gedrag en het doel** waarvoor de maatregel toegepast wordt. Hierbij is het welzijn en de levenskwaliteit van de bewoner en zijn medebewoners zelf het uitgangspunt.
- De vrijheidsbeperkende maatregel mag door de gebruiker **niet als traumatisch** ervaren worden.
  - o De maatregel zelf mag de fysieke en psychische integriteit van de bewoner niet bedreigen.
  - o De maatregel mag niet bewust het bezoekrecht aan ouders/netwerk ontzeggen. Wel kan bezoek aan thuis of bezoek van de familie worden uitgesteld omwille van het tijdelijk minder functioneren van de bewoner in functie van het bewaken van de veiligheid van de bewoner zelf of zijn familie. Deze beslissing wordt altijd genomen na overleg met de familie.
- Bij de keuze van een vrijheidsbeperkende maatregel kiezen we **in overleg met de bewoner/vertegenwoordiger** altijd voor het minst ingrijpende alternatief.
- De gekozen maatregel moet het meest **effectief** zijn in functie van het doel dat men ermee wil bereiken. Als het inzetten van deze maatregel het beoogde doel niet meer bereikt, wordt de maatregel dadelijk gestopt.
- De huidige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen bij individuele bewoners wordt bij elke handelingsplanbespreking geëvalueerd op bovenstaande principes.

3.2.1. De visie ten grondslag aan “situationeel beperkende” maatregelen

We hebben het hier dan over de visie die aan de grondslag ligt voor het inzetten van deze maatregelen. We onderscheiden een aantal redenen waarom bij een individuele gebruiker tot deze maatregel kan overgegaan worden:

1. De vrijheidsbeperkende maatregelen hebben als doel een dreigende escalerende situatie of dreigend escalerend gedrag van de gebruiker te **doorbreken om zo erger te voorkomen** voor de gebruiker zelf of voor derden.
2. De vrijheidsbeperkende middelen hebben als therapeutisch doel de gebruiker **tot rust te laten komen** in een prikkelarme ruimte.
3. De vrijheidsbeperkende maatregelen hebben tot therapeutisch doel **mogelijke positieve of negatieve bekrachtiging** van het negatief gedrag te voorkomen. De maatregelen zijn m.a.w. een therapeutisch hulpmiddel om te voorkomen dat het negatief gedrag betekenis krijgt voor de gebruiker en daardoor in stand gehouden wordt.

Wat betreft de beschrijving van de VBM in het handelingsplan (BF Verantwoord handelen) is het de bedoeling dat naast de concrete omstandigheden waarin de vrijheidsbeperkende maatregelen worden

toegepast (zie verder), ook **de therapeutische visie** achter deze maatregelen in het individuele hulp- en dienstverleningsplan worden vermeld.

Het is goed mogelijk dat bij een gebruiker om meerdere redenen vrijheidsbeperkende maatregelen worden ingezet.

4. Visie in verband met omstandigheden vooraf en de informatie die men vooraf aan de gebruiker geeft alvorens men vrijheidsbeperkende maatregelen gaat inzetten.

4.1. Informeren van de gebruiker, ouder of wettelijke vertegenwoordiger bij intake of onthaal

In **Ter Heide** vinden we het belangrijk dat gebruikers, ouders of hun wettelijke vertegenwoordiger bij **intake of onthaal** geïnformeerd worden over het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen binnen de instelling.

We kiezen er wel voor deze informatie niet te geven bij een eerste kennismaking maar wel bij het opname onderzoek waarbij bv de screeningslijst ter bepaling van de doelgroep wordt afgenomen.

We geven niet alleen informatie over **welke maatregelen kunnen ingezet worden maar ook over de visie op het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen** in Ter Heide.

De **aard en de hoeveelheid** van de informatie die we geven, is wel afhankelijk van **de ingeschatte ondersteuningsnood** van de gebruiker die zich aanbiedt.

Deze afspraken worden opgenomen **als onderdeel van de checklist** die de maatschappelijk werker intake gebruikt in functie van het informeren van de gebruiker, zijn ouder of wettelijk vertegenwoordiger bij de intake of het onthaal.

4.2. Informeren van de gebruiker, ouder of wettelijke vertegenwoordiger tijdens het verblijf in Ter Heide.

Vrijheidsbeperkende maatregelen zijn een onderdeel van het handelingsplan. In de begeleidingsfiche “verantwoord handelen” staan alle afspraken, die met betrekking tot een individuele bewoner zijn gemaakt, vermeld. Deze afspraken zijn het resultaat van een systematische cyclus die steeds weer opnieuw doorlopen wordt. Diagnostiek, klinische observatie, follow-up, holistisch overleg waar een plan wordt gemaakt, uitvoeren en evalueren van de gemaakte afspraken vormen de belangrijkste pijlers van dit proces.

Inherent aan dit proces zijn wij verplicht de gebruiker, zijn ouder of wettelijke vertegenwoordiger niet alleen te informeren maar ook te **betrekken in het proces** (zie procedure Kwaliteitshandboek: organiseren van inspraak van ouders).

Dit garandeert tegelijk structurele inspraak van de gebruiker, ouder of wettelijke vertegenwoordiger. Deze inspraak kan betrekking hebben op het **formuleren van een hulpverleningsvisie** die aan de basis ligt van de ingezette maatregelen, op de **concrete toepassingsmodaliteiten** van de vrijheidsbeperkende maatregelen en tenslotte op de **evaluatie van de maatregelen**. Zo kan het belangrijk zijn om met de ouder of wettelijke vertegenwoordiger af te spreken wat de indicatoren zijn om bijvoorbeeld van effectieve maatregelen te spreken.

Met betrekking tot **het gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen** moeten bij het informeren en het betrekken van de gebruiker, ouder of wettelijke vertegenwoordiger zeker de volgende aspecten aan bod komen:

1. De **concrete en feitelijke omstandigheden** waarin de vrijheidsbeperkende maatregelen plaatsvinden:
vb de time-out ruimte, het fixatiemateriaal dat gebruikt wordt, de duur van de maatregel, eventuele hulp
2. **Hoe men tot het besluit** komt om bepaalde vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten. Hier wordt mee bedoeld het moment dat er beslist wordt deze maatregelen in te zetten.
3. Over **de concrete wijze** waarop zo’n maatregel wordt uitgevoerd.

4. Over **de hulpverleningsvisie** die aan de basis ligt van het inzetten van deze vrijheidsbeperkende maatregelen.
5. Over **indicatoren waaraan de effectiviteit** van deze vrijheidsbeperkende maatregelen wordt afgemeten.

Naast de bovenstaande aspecten die in de bespreking met de ouder of de wettelijke vertegenwoordiger zeker aan bod moeten komen, wordt een kopie van het handelingsplan en de begeleidingsfiche “verantwoord handelen” altijd meegegeven aan de ouder of wettelijke vertegenwoordiger.

Naast de vermelding in het handelingsplan, heeft Ter Heide ook afspraken gemaakt over het informeren van een ouder/bewindvoerder bij het toepassen van een “situationele beperkende” maatregel. Ouders worden in principe na het uitvoeren van zo’n maatregel op de hoogte gebracht door de begeleiding tenzij ze in het handelingsplan aangeven dat de informatie die in het handelingsplan staat m.b.t. deze maatregelen voldoende is als informatie. Ouders/vertegenwoordigers worden dan alleen bij wijzigingen in de toepassingsmodaliteiten van deze maatregelen op de hoogte gebracht. Ouders/vertegenwoordigers tekenen bij elke wijziging de begeleidingsfiche voor akkoord.

Medicatie die wordt ingezet als crisismedicatie en die voorafgaand of tijdens het uitvoeren van de vrijheidsbeperkende maatregelen wordt ingezet, valt onder dezelfde afspraken. Deze staat vermeld in de begeleidingsfiche “medicatiefiche”.

5. Visie in verband met de registratie van deze ‘vrijheidsbeperkende maatregelen’

Binnen de vrijheidsbeperkende maatregelen maken we, zoals onder punt 1 aangegeven, een onderscheid tussen “structurele beperkende” maatregelen en “situationele beperkende” maatregelen. Ook in **de wijze waarop elke maatregel geregistreerd** wordt, vinden we dit onderscheid terug.

5.1. Structureel beperkende maatregelen

Zoals onder punt 1 omschreven gaat het hier om **maatregelen die behoren tot de routine van elke dag** en die ingezet worden in functie van de bescherming van de gezondheid en de integriteit van onze gebruikers. Deze maatregelen zijn dikwijls noodzakelijk voor onze gebruikers gezien hun grote afhankelijkheid op het gebied van veiligheid en gezondheid.

Alle structureel vrijheidsbeperkende maatregelen moeten daarom in **het hulpverleningsplan geregistreerd** worden met de aanwijzing dat het om vrijheidsbeperkende maatregelen gaat.

Alle structureel beperkende maatregelen, dienen geregistreerd in het handelingsplan (begeleidingsfiche “verantwoord handelen”). Zowel deze die specifiek zijn voor de ondersteuning aan de individuele bewoner, als deze die dikwijls collectief worden ingezet voor de ganse groep. vb gestructureerde compartimentering, kamerprogramma, fixatie tijdens de nacht, deur op slot, kast op slot, ramen gesloten ...

Er dient genoteerd:

- De maatregel:
- De reden:
- De situatie:
- De wijze van uitvoering:
- De duur van maatregelen:

5.2. Situationeel beperkende maatregelen

Zoals reeds onder punt 1 besproken gaat het hieronder over vrijheidsbeperkende maatregelen die niet tot de routine van iedere dag behoren, maar die ingezet worden na inschatting en overleg tussen hulpverleners als toepassing van specifieke behandelingsafspraken bij escalerende situaties of

problematisch gedrag. Daarom moet de registratie vanuit **een ruimer perspectief bekeken worden dan vrijheidsbeperkende maatregelen in functie van bescherming.**

Situationeel beperkende maatregelen moeten daarom:

1. **In het handelingsplan in de begeleidingsfiche ‘verantwoord handelen’**

Volgende **omstandigheden** moeten in deze registratie aan bod komen:

- De maatregel:
- De reden:
- De situatie:
- De wijze van uitvoering:
- De duur van maatregelen:

2. **Elke situationeel vrijheidsbeperkende maatregel die gepaard gaat met een afzondering in een aparte ruimte** dient ter opvolging ervan extra genoteerd op een **afzonderlijk formulier “Registratieformulier controle en toezicht bij situationele vrijheidsbeperkende maatregelen “afzondering”** .

- **Volgende elementen** moeten bij elke geregistreerde maatregel terugkomen:
  - Datum
  - Duur: begin- en einduur
  - Begeleider die de eerste beslissing neemt tot afzonderen
  - Naam van eventuele hulp
  - Registratie van toezicht en opvolging van toezicht ieder 30 min
  - Crisismedicatie die eventueel gegeven werd
  - Beschrijving toestand van de bewoner na een uur
  - Handtekening arts
  - Handtekening Zorg coordinator
  - Reden van de maatregel. Indien niet opgenomen op formulier dan dient het beschreven in de observatiefiche. (A-B-C schema)
- Er wordt één **registratieformulier** per bewoner ingevuld.
- Elke afzonderlijke maatregel wordt **ondertekend de zorgcoördinator en door een arts.**
- Deze registratieformulieren blijven in het **dossier van de gebruiker** bewaard tot het einde van de hulp- en dienstverlening aan deze gebruiker.

6. Visie m.b.t. de omstandigheden waaronder de vrijheidsbeperkende maatregelen worden uitgevoerd.

6.1. Bij situationele beschermende maatregelen

Bij situationeel vrijheidsbeperkende maatregelen, kan het voorkomen dat het problematisch gedrag dat de gebruiker stelt dikwijls gepaard gaat met veel agitatie en grote weerstand bij die gebruiker t.o.v. de hangende maatregelen.

In functie van de veiligheid van de gebruiker en de hulpverleners is het soms noodzakelijk **dat er beveiligingstechnieken gebruikt worden waarbij fysieke dwang en fysiek ingrijpen** soms noodzakelijk zijn.

We maken een onderscheid tussen “**Persoonlijke veiligheidstechnieken**” en “**Teamgerichte Veiligheidstechnieken**” (PTV).

De **Persoonlijke veiligheidstechnieken** hebben tot doel om op een gecontroleerde manier een aanval af te weren, los te komen uit een greep en jezelf als begeleider in veiligheid te brengen. Je stapt als begeleider uit de situatie en neemt een veilige afstand t.o.v. de agressor.

Enkele voorbeelden waarin de persoonlijke veiligheidstechnieken mogelijk veroorloofd zijn:

- Bijten door een bewoner.

- Haren trekken door een bewoner.
- Bij de keel grijpen door een bewoner.
- Vast grijpen door een bewoner.
- ...

Enkele aandachtspunten:

- Het vastgrijpen door een bewoner van een begeleider, is een vorm van communicatie en controle houden over de situatie wat niet altijd moet gezien worden als ongewenst en agressief gedrag. Rustig blijven als begeleider en niet reageren is mogelijk de beste oplossing.
- Persoonlijke veiligheidstechnieken zijn zeker **geen** zelfverdedigingstechnieken.
- De persoonlijke veiligheidstechnieken hebben niet het doel om de agressor uit te schakelen of onder bedwang te houden.
- De geoorloofde technieken staan beschreven in het protocol “persoonlijke en teamgerichte veiligheidstechnieken”.

De *teamgerichte veiligheidstechniek* is een concrete handelswijze die een team toelaat de agressor onder controle te krijgen en hem naar een veilige ruimte over te brengen.

Enkele aandachtspunten:

- De team techniek wordt in een zo sereen mogelijke sfeer ingezet en tracht de hulpverleningsrelatie zo min mogelijk te schaden.
- De techniek kent een vast verloop en wordt op een gecontroleerde manier uitgevoerd.
- Iedere stap is gekend door de hulpverlener en laat toe efficiënt en eenduidig te handelen.
- Daar waar het kan is het de bedoeling om via dialoog de bewoner de kans te geven om zelfcontrole en zelfverantwoordelijkheid terug te krijgen.

In het handelingsplan dient per bewoner beschreven:

- Of afzonderen al dan niet een onderdeel uitmaakt van het ondersteuningsplan.
- Of het voldoende is om de gebruiker verbaal te overreden.
- Of er al dan niet fysiek wordt begeleid/ingegrepen.
- Welke ondersteunende maatregelen, bejegening, beveiligingstechnieken de hulpverlener gaat inzetten t.o.v. de bewoner. Het is vanzelfsprekend dat de geboden ondersteuning een cascade kan zijn van verschillende afspraken en maatregelen die een continuüm vormen i.f.v. van het gestelde gedrag en opgebouwde spanning bij de bewoner. Het uitgangspunt is de juiste bejegening en ondersteuning rekening houdend met de (spannings)toestand van de bewoner.
- Indien er fysiek wordt ingegrepen dient beschreven:
  - De plaats naar waar wordt afgezonderd.
  - Met hoeveel begeleiders de afzondering dient te gebeuren en hoe er hulp wordt ingeroepen (zie protocol inzet personalarms).
  - Welke technieken worden ingezet. (zie protocol “persoonlijke en teamgerichte veiligheidstechnieken”).
  - De wijze waarop het herstel van de relatie na de afzondering betekenis dient te krijgen.

De gemaakte handelingsafspraken staan minimaal genoteerd in de fiche verantwoord handelen, en indien aanwezig in het signaleringsplan.

6.2. Eigenschappen van een time-out ruimte die ingezet wordt bij situationeel vrijheidsbeperkende.

In Ter Heide worden gebruikers in escalerende situaties soms afgezonderd in een time-out ruimte. Time-out ruimtes worden gebruikt als het compartimenteren of afzonderen in andere ruimtes omwille van veiligheidsredenen niet meer aangewezen is. Niet alle leefgroepen beschikken immers over een volledig uitgeruste time-out ruimte. Toch worden er **een aantal uitgangspunten** gehanteerd om te beslissen hoe die ruimte eruit moet zien voor de specifieke bewoner.

1. Er is een verband tussen de zwaarte van de maatregel en de nood aan een aangepaste inrichting van de ruimte waarin iemand wordt afgezonderd. M.a.w. **niet elke maatregel waarbij een**

bewoner wordt afgezonderd omwille van negatief gedrag impliceert het gebruik van een time-out ruimte.

2. De aard van de maatregel is afhankelijk van **de ernst en/of de frequentie** van het probleemgedrag waarvoor die maatregel wordt ingezet.
3. Andere ruimtes kunnen als **afzondering gebruikt worden maar worden niet zodanig als time-out ruimte benoemd**. Deze ruimtes moeten minimaal een mogelijkheid tot toezicht hebben. Verdere aanpassingen in functie van veiligheid moeten afgewogen worden in functie van de ondersteuningsnoden van de bewoner(s) waarvoor ze gebruikt worden.
4. Een **standaard time-out ruimte** voldoet aan de volgende **minimale criteria**:
  - Er mogen geen uitsteeksels of scherpe kanten aanwezig zijn.
  - Geen buizen of snoeren zichtbaar.
  - Beschermd of geen stopcontacten.
  - De time-out ruimte moet voldoende groot zijn.
  - De time-out ruimte moet prikkelarm zijn qua decoratie.
  - Mogelijkheden tot toezicht moeten aanwezig zijn.
5. Een **time-out ruimte gelegen in de woonbuurten waar bewoners met gedragsproblemen** worden opgevangen voldoen aan volgende criteria:
  - Verlichting ingebouwd in verlaagd plafond.
  - Camera- en audio-voorziening ingebouwd. De bewoner kan hierdoor de begeleiding oproepen als er iets mis is.
  - Elektrische afzuiging als verluchting.
  - Geen verwarmingselementen – time-out bij voorkeur niet tegen een buitenmuur.
  - Deur time-out: ofwel voorzien van een stevige 5 puntssluiting en is naar buiten draaiend. Anders voorzien van een 1 puntssluiting en is naar binnen draaiend waarbij het raamkader de stevigheid van het geheel verzekerd.
  - Deur time-out: voldoende slagvast ofwel voorzien uit kunststof ofwel voorzien van een Inoxplaat omgeplooid aan de binnenkant van de deur.
  - Kijkgaatje in deur.
  - Vloer en wanden met Proximortel (epoxy).
  - Geen deurklink aan de binnenkant.
  - Groot handvat aan de buitenkant van de deur (snel kunnen dichttrekken).
6. **Nieuwe time-outruimtes die binnen Ter Heide nog ontwikkeld worden voldoen bijkomend aan volgende voorwaarden**:
  - Verlichting ingebouwd in verlaagd plafond.
  - Camera- en audio-voorziening ingebouwd. De bewoner kan hierdoor de begeleiding oproepen als er iets mis is.
  - Elektrische afzuiging als verluchting.
  - Geen verwarmingselementen – time-out bij voorkeur niet tegen een buitenmuur.
  - Deur time-out draait naar buiten.
  - Kijkgaatje in de deur.
  - Daglicht aanwezig.
  - De wanden zijn gecapitoneerd.

6.3. Afspraken rond toezicht tijdens de uitvoering van vrijheidsbeperkende maatregelen

6.3.1. Toezicht bij structureel vrijheidsbeperkende maatregelen

Aangezien deze vrijheidsbeperkende maatregelen in de routine van elke dag zitten is het belangrijk dat toezicht op deze situatie in het handelingsplan geformuleerd wordt in het kader van vaste afspraken.

Vb: Fixatie tijdens de nachtsituatie: controle van de fixatie om het uur, te vermelden in het handelingsplan.

6.3.2. Toezicht bij situationeel vrijheidsbeperkende maatregelen

Toezicht kan in het algemeen uitgevoerd worden via een kijkgaatje dat van buitenuit kan afgeschermd worden of via camerabewaking.

Naar **toezicht en registratie van toezicht** zijn de volgende aandachtspunten belangrijk:

1. Elke maatregel waarbij een gebruiker afgezonderd wordt vereist **systematisch toezicht en controle** van de begeleiding.
2. De **mate van toezicht** is afhankelijk van **de mate van opwinding** van de gebruiker als hij afgezonderd is.
3. Elk moment van toezicht moet **geregistreerd** worden.

Deze uitgangspunten hebben geleid naar de volgende **concrete afspraken** die als **algemene regel gelden bij elke afzondering**:

1. Als een gebruiker wordt afgezonderd, wordt hij om de 30 minuten gecontroleerd.
2. Elke controle wordt geregistreerd.
3. Bij de controle na 1 uur afzondering noteert men de toestand van de bewoner. Concrete omschrijving van gedragskenmerken (vb.: roepen, slaan, wiegen,...).